

POSTRZEGANIE WARTOŚCI I ICH ZNACZENIE DLA MŁODZIEŻY W WIEKU 14–15 LAT

ks. prof. KPSW, dr hab. Mariusz Kuciński

*Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy
e-mail: m.kucinski@kpsw.edu.pl, ORCID: 0000-0002-8147-9484*

Streszczenie: Koniec szkoły podstawowej jest bardzo ważnym momentem w życiu młodego człowieka. Uczniowie klas 8 znajdują się w przełomowym momencie swojego rozwoju. Dojrzewanie jest okresem, w którym dochodzi do istotnych przemian w rozwoju młodej osoby. Zmiany te odbywają się w każdej ze sfer funkcjonowania ludzkiego. Intensywnie wpływają na relacje nastolatków z bliskimi osobami, przyjaciółmi i rówieśnikami. Jest to czas, w którym myślenie młodej osoby staje się bardziej refleksyjne i analityczne.

Posiadają oni zdolność do negocjowania i poddawania pod wątpliwość określonych norm i zasad, negując ich słuszość, dochodząc do własnych wniosków, wnosząc swoje idee, pomysły i poglądy w życie społeczne. Adolescenci kreują wzorce zachowań. W tym często potocznie nazywanym okresie „buntu nastolatka”, kształtuje się własny, indywidualny system wartości, który nastolatek poddaje stosownej hierarchii.

Wybierane i przyjmowane wartości przez młode pokolenie ma istotne znaczenie dla przyszłego rozwoju społeczeństwa. Tematyka związana z wartościami człowieka jest tematem ponadczasowym i uniwersalnym, ponieważ wartości są obecne w życiu każdego człowieka. Mogą przybierać różnorodne formy, dla jednych osób być istotne i potrzebne, dla drugich mniej ważne i zbędne. Wartości wynikają z indywidualnych doświadczeń danego człowieka, dlatego ich powstawanie w skutek rozwoju jednostki jest niepowtarzalne i inspirujące. Szczególnie ciekawym aspektem jest kształtowanie się wartości u młodzieży, zmagającej z trudnym okresem, którym jest dojrzewanie. Powszechnie można dosyć często usłyszeć słowa, że „dla młodzieży liczą się tylko pieniądze i drogie, markowe przedmioty”, „dla nastolatków istotne jest imponowanie innym osobą”, „młodzi ludzie w dobie współczesnych udogodnień nie wiedzą co to praca i często kierują się pójściem na tzw. łatwiznę”.

Nagromadzenie tego typu opinii doprowadziło do przeprowadzenia badań, których, celem była weryfikacja znaczenia wartości dla uczniów klas 8. Praca ta pragnie zobrazować, czym w życiu zamierzają kierować się młodzi ludzie. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można wywnioskować, którymi wartościami podążać będzie dorastające pokolenie, od którego zależeć będą w niedługim czasie odpowiedzialne role społeczne.

Słowa kluczowe: młodzież, system wartości, dojrzewanie, przemiany społeczne, rozwój człowieka.

Wybierane i przyjmowane wartości przez młode pokolenie ma istotne znaczenie dla przyszłego rozwoju społeczeństwa. Tematyka związana z wartościami człowieka jest tematem ponadczasowym i uniwersalnym, ponieważ wartości są obecne w życiu każdego człowieka. Mogą przybierać różnorodne formy, dla jednych osób być istotne i potrzebne, dla drugich mniej ważne i zbędne. Wynikają one z indywidualnych doświadczeń danego człowieka, dlatego ich powstawanie w skutek rozwoju jednostki jest niepowtarzalne i inspirujące. Szczególnie ciekawym aspektem jest kształtowanie się wartości u młodzieży, zmagającej z trudnym okresem, którym jest dojrzewanie. Powszechnie można dosyć często usłyszeć słowa, że „dla młodzieży liczą się tylko pieniądze i drogie, markowe przedmioty”, „dla nastolatków istotne jest imponowanie innym osobą”, „młodzi ludzie w dobie współczesnych udogodnień nie wiedzą co to praca i często kierują się pójściem na tzw. łatwiznę”.

Nagromadzenie tego typu opinii doprowadziło do przeprowadzenia badań, których celem była weryfikacja znaczenia wartości dla uczniów klas 8. W badaniach zostały wykorzystane dwa kwestionariusze ankiet, zawierające pytania zamknięte, z możliwością udzielenia odpowiedzi pisemnej wedle potrzeb i uznania. Ankiety będą anonimowe a kwestionariusz ankiety pierwszej, który zostanie wykorzystany w badaniu, będzie dotyczył określenia, które wartości są najważniejsze, a które nieważne dla ucznia. Z kolei zadaniem kwestionariusza ankiety drugiej, będzie weryfikacja uzyskanych odpowiedzi, gdyż pytania w nim skonstruowane zostaną tak, aby sprawdzić prawidłowość udzielonych odpowiedzi z kwestionariusza pierwszego.

W świetle literatury, zarówno temat okresu dojrzewania jak i terminologia dotycząca wartości, opisane są w sposób obszerny. Można odszukać i zapoznać się z imponującą liczbą opracowań i źródeł naukowych, zawierających cenne informacje dotyczące omawianych zagadnień.

1. Charakterystyka i funkcjonowanie młodzieży w klasie VIII

Okres dojrzewania jest niezwykle istotny i istotny dla rozwoju młodych ludzi. Doświadczają oni nieznanymi im dotąd zmian w każdej sferze swojego funkcjonowania. Transformacje te są dla nich czymś nowym, oddziaływującym na relacje z otoczeniem, zaskakującym, odmiennym, czymś co wpływa na ich samopoczucie, zachowanie, reagowanie na określone bodźce.

1.1. Charakterystyka okresu dojrzewania

Niełatwym zadaniem jest doszukanie się jednoznacznej terminologii słowa dojrzałość. Jest to pojęcie wielowymiarowe. U fundamentu zmian rozwojowych leżą takie dwa procesy jak dojrzewanie i uczenie się. Ten pierwszy proces został zdefiniowany jako „Zmiany rozwojowe zachodzące w ciele i zachowaniu, wynikające z procesów biologicznych następujących naturalnie z upływem czasu, a nie

w wyniku nauki, urazu, choroby czy innego doświadczenia życiowego” [Schaffer, Kipp 2015, s. 33]. Dojrzewanie jest zatem procesem, który dotyka wszystkich, niezależnie od poziomu inteligencji, wiedzy czy środowiska, z którego pochodzi dana rozwijająca się osoba. Według definicji słownika języka polskiego PWN dojrzałość jest to moment uzyskania pełnego rozwoju oraz gotowości do podjęcia określonej czynności. Okres dorastania można podzielić na dwa etapy. Pierwszy z nich to przechodzenie z dzieciństwa do adolescencji. W tym czasie następują zmiany o charakterze płciowym, zachodzi szereg przeistoczeń w sferach fizycznej, poznawczej i emocjonalnej. Następnie rozpoczyna się drugi etap, który określa się jako etap wchodzenia w dorosłość. Czas jego trwania jest bardzo różny i indywidualny, przyjmuje się jednak, że zaczyna się on od około 15 roku życia i kończy po około 25 roku życia [Briggs 2017, s. 21]. Adolescencja jest rewolucyjnym fragmentem życia młodej osoby, niosący za sobą wiele zmian. W tym momencie zachodzi szereg przemian, których konsekwencje mogą zadecydować o dalszej przyszłości człowieka. Na młodą osobę intensywnie oddziaływujące jest połączenie czynników fizjologicznych, sytuacyjnych, społecznych oraz emocjonalnych. Doprowadza to do utworzenia nowych sposobów radzenia sobie w nieznanych dotąd sytuacjach życiowych. Młody człowiek uczy się również jak wypracować określone sposoby adaptowania się w specyficznych warunkach rozwoju [Brzezińska, Bardziejewska, Ziółkowska 2003, s. 8]. Wiek dojrzewania to chwila, podczas której młody człowiek żegna się z dzieciństwem, a poznaj nowy świat radykalnych przeistoczeń. Przyjęto, że o rozpoczęciu okresu dorastania mówi się od momentu pokwitania (sfera biologiczna) a o jego zakończeniu decyduje sfera kulturalna, czyli odpowiedzialne, świadome i niezależne funkcjonowanie młodej osoby jako jednostki społecznej. Stan przejścia z wieku dziecięcego w dojrzewanie jest procesem wieloletnim i trudno jednoznacznie określić jego granice [Herbert 2004, s. 9]. Szacuje się, że okres adolescencji trwa od 12 do 20 roku życia. Inne źródło podaje, że okres ten może rozpocząć się już od 9 roku życia. Czas adolescencji można podzielić na dwie fazy. Pierwszą nazywamy wczesną adolescencją i trwa ona od 10 do 16 roku życia. Zwana jest ona także wiekiem dorastania. Drugą określamy jako późną adolescencję i klasyfikujemy ją w przedziałach wiekowych od 17 do 20 roku życia. Podane przedziały wiekowe są przybliżone. Należy pamiętać o tym, że każdy młody człowiek jest jednostką indywidualną o zróżnicowanym zakresie samodzielności i poziomie zaradności życiowej.

Na zachodzące zmiany ma wpływ także środowisko, z którego młody człowiek pochodzi, to jakie rodzice posiadają wykształcenie oraz które wartości przekazują swojemu potomstwu. Zależne jest to również od czynników społecznych, kulturowych, oraz warunków bytowych nastolatka. Nie bez znaczenia są także uwarunkowania zdrowotne, gdyż młoda osoba zmagająca się z chorobą, posiada całkiem inne doświadczenia życiowe niż inne, zdrowe młode osoby. Koniec dorastania uznaje się w momencie, gdy młoda osoba podejmie pracę i na znaczącym poziomie jest w stanie samodzielnie egzystować, będąc osobą wolną od władzy rodzicielskiej.

Dojrzewanie jest procesem, a powstające w jego wyniku przeobrażenia posiadają usystematyzowaną kolejność. Pierwsze zachodzą ewaluacje w sferze biologicznej, następnie w zakresie psychicznym, wraz ze zmianami dotyczącymi poziomu motywacji i sfer poznawczych. Efektem zajścia powyższych przeobrażeń są dostrzegalne modyfikacje w relacjach społecznych [Brzezińska, Appelt, Ziółkowska 2016, s. 245]. Należy pamiętać o tym, że okres dojrzewania jest procesem rozłożonym w czasie. Młoda osoba przez kilka lat zmagają się z wyzwaniem dojrzałości, do których należy zaliczyć zmiany ciała, seksualności, odbioru własnego obrazu siebie, trudności w kreowaniu i pojmowaniu własnej tożsamości, pragnieniami dotyczącymi swojej autonomii. Dodatkowo tym zmianom współuczestniczą udoskonalenia umiejętności intelektualnych, społecznych oraz emocjonalnych. Na przestrzeni lat młode osoby rozwijają zdolność abstrakcyjnego myślenia oraz uczą się jak w sposób elastyczny dostosować określone działania i zachowania do swoich potrzeb. Częstą trudnością charakterystyczną dla tego okresu życia, z którą zmagają się zarówno rodzice jak i pedagodzy, jest to, że pewne młode osoby, natrafiające na problemy dotyczące etapu wkraczania w wiek dojrzałości, nie chcą, nie potrafią mówić o swoich obawach, troskach, koncentrując się na niemożliwych do rozwiązania, w ich mniemaniu, dylematach. Jest to ta grupa młodzieży, która wymaga szczególnej uwagi i obserwacji ze strony środowiska zewnętrznego, w którym funkcjonuje [Herbert 2004, s. 2021].

Mówiąc o wieku osoby, którą można uznać za dojrzałą, można posłużyć się następującą metaforą: „Jabłko jest dojrzałe, kiedy jest dobre do zjedzenia. Kiedy można je spożyć. To oznacza, że istota ludzka jest dojrzała, kiedy mogą ją spożyć inni; kiedy osiągnęła właściwy stopień człowieczeństwa, kiedy posiadała zdolność zaspokajania innych, dawania im smaku i przyjemności” [Ferrero 1999, s. 26–27]. Świadczy to o tym, że człowiek, staje się dojrzały zatem wówczas, gdy posiada zdolność do bycia jednostką, która potrafi dzielić się swoimi wartościami z innymi oraz posiadającą umiejętność czerpania wiedzy, poglądów, idei, wzorów postaw od drugiego człowieka.

Dojrzewanie człowieka prowadzi do tego, że młoda osoba staje się osobą dorosłą, w pełni samodzielnie odpowiedzialną za swoje życiowe plany, założenia, cele a także przyjętą i reprezentowaną przez siebie aktywność w życiu społecznym. W sposób bardziej lub mniej świadomy przybiera określoną postawę życiową. Zależna jest ona od indywidualnych cech osobowości jednostki, jak również od pewnych idei, które są dla niej istotne lub zbyt ważne. Na podstawie tej selekcji, dokonuje się utworzenia, tak zwanego systemu oraz hierarchii wartości, które pragnę omówić w następującym rozdziale mojej pracy. Młodzież staje przed różnorodnymi wyzwaniami współczesnego świata. Kształtowanie systemu wartości dzieci i młodzieży jest istotnym zadaniem na drodze rozwoju człowieka. Wybór życiowych zamierzeń oraz określenie celów, według których młoda osoba zamierza kroczyć w dorosłym życiu, jest trudnym i odpowiedzialnym zadaniem, zarówno dla niej jak i społeczności w której będzie funkcjonować.

1.2. Znaczenie rodziny i środowiska rówieśniczego na kształtowanie się wartości u młodzieży

Rodzina jest fundamentalnym źródłem powstawania hierarchii wartości dla dziecka. To rodzice przekazują swojemu potomstwu w sposób naturalny i całościowy istotne i obecne w ich życiu idee i poglądy. Pomimo wpływów rówieśników, przyjaciół, nauczycieli i specjalistów to w którą stronę ukierunkowane są wartości młodej osoby w znaczącym stopniu zależne jest od wartości i sposobu funkcjonowania rodziny.

Opieka członków rodziny pozwala na harmonijny i nie zaburzony rozwój psychiczny i społeczny. Rodzina i rodzice ukierunkowują dziecko w stronę kształtowania się postaw społecznych i pełnienia określonych ról. Demonstrują jak wygląda dorosłe życie, przygotowując młodą osobę w okresie dorastania na jej własny start w stronę dorosłości. Wdrażają wartości w życie dziecka w sposób naturalny, robiąc to przez całe życie. Dzięki głębokim relacjom emocjonalnym, codziennemu kontaktowi oraz budującej atmosferze przyjmowanie przez dzieci danych norm, wzorców zachowań czy wartości jest znacznie prostsze i wykonywane przez nie z większą chęcią [Dyczewski 2002, s. 36].

Rodzina jest małą grupą społeczną połączoną wzajemnymi więzami. Są nimi więź między obojgiem rodziców oraz więź rodzicielska między rodzicami a ich pociechami. Charakteryzuje się ona podstawowym założeniem wychowawczym oraz stroną formalną, mówiącą o wzajemnych obowiązkach zarówno względem rodziców jak i dzieci. Kluczowe funkcje rodziny to: 1) prokreacja, 2) wdrażanie potomstwa w rozpoczęcie życia społecznego, pielęgnacja i wychowanie wraz z zapewnieniem warunków do właściwego startu życiowego, 3) tworzenie gospodarstwa domowego, zapadającego potrzeby członków rodziny, 4) kontrolowanie życia jej członków – zachowania, rozwoju kulturalnego, zdrowia i trudności dnia codziennego [Okoń 1992, s. 177]. W procesie kształtowania hierarchii wartości istotną rolę odgrywa druga z powyżej wymienionych funkcji rodziny. Ściśle wiąże się ona z procesem socjalizacji. W. Okoń proces ten określa jako „Ogół działań ze strony ze strony społeczeństwa, zwłaszcza rodziny, szkoły i środowiska społecznego, zmierzających do uczynienia z jednostki istoty społecznej, tj. umożliwienia jej zdobycia takich kwalifikacji, takich systemów wartości i osiągnięcia takiego rozwoju osobowości, aby się mogła stać pełnowartościowym członkiem społeczeństwa” [Okoń 1992, s. 188]. Powyższa definicja udowadnia, że aby ukazać jak ważnym i nieodłącznym elementem socjalizacji są wartości, a jej efektem jest utworzenie osoby funkcjonującej w sposób „pełnowartościowy”.

Socjalizacja w rodzinie polega na obopólnym przenikaniu się wartości między jej członkami. Od dziecka w domu rodzinnym uczymy się odkrywania otaczającej nas rzeczywistości, porządkowania zasad moralnych, ustalania, które wartości są dobre a które złe, które zachowania doprowadzają do pożądaných efektów a które działają na naszą niekorzyść, co powoduje, że innym osobom sprawiamy zawód lub przykrość a co wywołuje u nich radość, entuzjazm. To poprzez funkcyjono-

wanie w środowisku rodzinnym i odbyłą w niej socjalizację, zapoznujemy się z pierwszymi zależnościami, które istnieją między ludźmi. W tym czasie człowiek dowiaduje się jakie są konsekwencje prawne pewnych czynów oraz na czym polega odpowiedzialność moralna. Ta wiedza i doświadczenia są fundamentem pierwszych zależności społecznych, z którymi dana osoba spotyka się jako dorosły, egzystujący we wspólnej rzeczywistości społecznej [Rumiński 2000, s. 166].

Do zadań rodziny w procesie socjalizacji zalicza się:

- wdrażanie potomstwa w dziedzinę twórczości kultury materialno – technicznej oraz wyjaśnianie danej symboliki, identyfikowania przedmiotów i ich przeznaczenia, roli i funkcji,
- tworzenie i wyrażanie podstawowych wartości, idei w taki sposób, aby były one przedmiotem, do którego młode pokolenia będą chciały dążyć,
- wytwarzanie słusznej postawy wobec danych obiektów, nauczania umiejętności klasyfikowania postaw odpowiedniej hierarchii, dokonywanie selekcji, ocen i preferencji, instruowanie i wskazywanie drogi do wypracowania własnego podejścia do najbliższego otoczenia,
- demonstracja i wdrażanie wzorów postępowania, które będą rzeczywiste i normatywne oraz wytłumaczone doktrynalnie, środowiskowo, zgodnie z przyjętą ideologią [Turowski 1998, s. 15–16].

W procesie kształtowania wartości u potomstwa przez rodzinę najistotniejsza jest wartość najwyższa dla danej rodziny, to co w hierarchii wartości danej rodziny zajmuje główne, centralne miejsce. Mogą to być aspekty kulturowe, religijne, tradycyjne, materialne, zawodowe, charytatywne, naukowe, karierowe, rodzinne lub towarzyskie. To poprzez wychowanie dzieci nabywają od swoich opiekunów różnorodne wartości oraz określają cele w zakresie moralnym lub poza moralnym, oceniając co jest dla nich najistotniejsze, a co najmniej istotne [Bieliński 1995, s. 217–224].

To jakie wartości przekaże nam nasza rodzina, ma wpływ na to, jakie my wartości przekażemy naszemu potomstwu. Proces ten określony został jako transmisja wartości i dzieli się on na dwa procesy. Pierwszy z nich zachodzi między małżonkami. Dotyczy to zmiany, dostosowań i ewaluacji pewnych poglądów i norm na skutek wzajemnego oddziaływania opinii i sposobu bycia partnera. Drugi proces dotyczy dalszego przekazu wartości w relacji rodziców z dzieckiem. Jest to proces obopólny, rodzice mają wpływ na wartości dziecka, a dziecko ma wpływ na poglądy rodziców [Śledziankowski 2008, s. 75]. Dla potomstwa kluczowym modelem kobiety i mężczyzny są jego rodzice. To na podstawie ich relacji interpersonalnych dzieci czerpią informacje o relacjach i uczuciach występujących między dwojgiem dorosłych ludzi. Wiąże się to z tym, że dzieci z rodzicami łączy bardzo silna więź emocjonalna [Ryś 1992, s. 167–172]. Dzieci identyfikują się ze swoimi rodzicami, jak twierdzi H. Bee „dziecko czuje się związane ze swoimi rodzicami, bo podobnie do nich myśli, podobnie do nich działa i stopniowo uświadamia sobie ten fakt. Dzięki temu wzrasta u niego poczucie przynależności do pewnej grupy społecznej” [Bee 2004, s. 234]. Oznacza to, że dzieci bardzo intensywnie współod-

czuwają reprezentowane przez ich rodziców emocje, przyjmują zbliżone postawy, wzorce a także mogą kierować się podobnymi wartościami.

Na powstawanie oraz ukształtowanie systemu wartości człowieka znaczący wpływ mają środowiska, w których on funkcjonuje. Są nimi środowisko rodzinne i otoczenie społeczne. Młodzi ludzie kształtując swój system wartości, muszą zmierzyć się ze zmianami i wyzwaniem współczesnego świata. Uczestniczą w rzeczywistości, która w dziedzinie socjologii określona została jako zglobalizowana. Stosunki we współczesnym świecie są bardziej zacieśnione, nastąpił wzrost współzależności w sferach takich jak polityka, gospodarka, życie kulturalne i ogólnie ujęte funkcjonowanie społeczne [Oleszkowicz, Senejko 2017, s. 13]. W dobie globalizacji, obserwuje się, poprzez intensywny rozwój technik informacyjnych oraz komunikacyjnych, znaczące zmiany w interakcjach międzyludzkich. Dostrzegalna jest także modyfikacja dotycząca sposobów postrzegania autorytetów i wyraźna tendencja do poddawania w wątpliwość fundamentów wartości różnych dziedzin nauki – kultury, religii, polityki i innych. Może to doprowadzać do powstania niepewności i niepokoju egzystencjalnego odnoszącego się do zaburzonego poczucia bezpieczeństwa przez daną osobę [Oleszkowicz, Senejko 2017, s. 17]. W wyniku poddawania wątpliwość określonych autorytetów czy życiowych prawd, utrudnionym zadaniem jest utworzenie własnego systemu wartości. Negowanie pewnych zasad etycznych jest aktualnie bardzo powszechnym zjawiskiem, obecnym zwłaszcza w mass mediach. Młode osoby uczą się jak odnaleźć siebie i swój sposób i swój sposób postrzegania danych słuszności oraz jak nie poddawać się licznym prowokacją w doborze selekcji własnych wartości.

W środowisku szkolnym w procesie kształtowania własnych wartości uczestniczy wiele aspektów. Osoba funkcjonująca w społeczności klasowej zmagają się z licznymi trudnościami nie tylko edukacyjnymi, ale również środowiskowymi. Osobowość ucznia dostosowuje się lub modyfikuje pod czynnikami społecznymi panującymi w klasie, która znajdują się pod przewodnictwem wychowawcy. W szkole każdy uczeń przybiera określone zachowanie, określony sposób bycia, który wpisuje się w charakterystykę pełnienia danej roli uczniowsko-społecznej. To poprzez między innymi dobór wartości uczeń swoim sposobem bycia i podejściem do realizowanego obowiązku szkolnego ukazuje, czy jego postawa jako ucznia jest doskonała, moralizowana, nonkomfortystyczna czy niedostosowana [Jundziłł 2003, s. 50]. W okresie dorastania młode osoby zaczynają intensywnie negować zdanie osób dorosłych. W środowisku szkolnym spotkać się można ze spadkiem autorytetu nauczyciela, pedagoga czy wychowawcy w oczach młodzieży. W tym okresie, w przeciwieństwie do poprzednich etapów edukacyjnych, postawa nauczyciela powinna być bardziej zdystansowana w relacji z uczniem zwłaszcza w sytuacjach narzucających pewne zachowanie, zadania czy poglądy. Jest to moment, w którym młodej osobie bardzo zależy na kształtowaniu własnej samodzielności oraz dążeń do samostanowienia o sobie. Często zdarzają się incydenty świadczące o chęci podważania zasad i reguł panujących na terenie szkoły. W tym okresie obserwuje się korzystne efekty relacji nauczyciela z uczniem opartych na współpracy, pomy-

słowości, wprowadzaniu inicjatyw i nowości w aktywności. Uczniowie lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, które zostają przedstawione jako powinności a nie nakazy Jundziłł 2003, s. 51].

2. Kształtowanie się systemu wartości młodzieży

Budowanie systemu wartości młodzieży to niezwykle skomplikowany proces. Na wartości, które człowiek uzna za istotne dla siebie wpływ ma wiele czynników. Należą do nich wiek danej osoby, miejsce zamieszkania, status społeczny, płeć, wykształcenie, środowisko, miejsce zamieszkania, zawód, podejście do religii i duchowości. Pojęcie wartości jest obszerne i posiada wiele interpretacji. W niniejszym punkcie zostanie przedstawiona terminologia dotycząca znaczenia pojęć systemu wartości.

2.1. Definiowanie pojęcia systemu wartości u młodzieży

Pojęcie „system wartości” jest pojęciem posiadającym wielorakie określenia i definicje w zależności od dziedziny, w której występuje. Powszechnie za wartości uważamy rzeczy szczególnie dla nas ważne, którym przypisujemy określone znaczenie. System wartości zdaniem K. Ostrowskiej to „układ ustosunkowań wobec wartości, którymi mogą być: Bóg, inni ludzie, zdarzenia, idee, przedmioty fizyczne i psychiczne, otaczająca rzeczywistość (kosmos) itp.” [Ostrowska 1998, s. 93]. Wartości są zatem tym, co motywuje człowieka do podjęcia określonej aktywności w celu realizacji określonych dążeń, na przykład, jeżeli dla danej osoby istotną wartością życiową jest wiara, ta osoba w celu realizacji tej wartości podejmie takie działania, które w wierze będą ją umacniać. Jeżeli dla innej osoby najistotniejszą wartością jest sport i aktywny styl życia, dowodem na realizację tej wartości w życiu będzie branie udziału w treningach, zawodach i innych formach czynnych. Wartości mają określoną ważność dla człowieka. To on decyduje w jakim stopniu zamierza daną ideę realizować i w jakim obrębie – fizycznym, psychicznym, społecznym czy duchowym. K. Ostrowska bazując na teorii systemów, stwierdza także, że „system wartości danego człowieka lub grupy ludzi to hierarchicznie uporządkowany zbiór ustosunkowań wobec tych wszystkich wartości, które z punktu widzenia realizacji osobowej egzystencji są ważne, konieczne, cenne i pożądane” [Ostrowska 1998, s. 93]. Z kolei zdaniem M. Ryś hierarchię wartości ludzie kształtują, rozwijają i udoskonalają przez całe swoje życie. Źródło sugestii dotyczących danych wartości odnajdują we wzorcach rodzinnych, od pedagogów i nauczycieli, inspiracje czerpiąc z dóbr kulturalnych a także na podstawie własnych refleksji i doświadczeń [Ryś 1997, s. 131].

Samo słowo „wartość” jest definiowane w sposób wieloznaczny. W słowniku języka polskiego słowo wartość w tłumaczy się w kontekście zalet, które dany przedmiot lub osoba posiada. W słowniku tym można odnaleźć wyjaśnienie pojęcia

wartość także w ujęciu moralnym, co mówi o ważności poglądów, przekonań i zasad w życiu ludzi i grup społecznych. Inna wartość występuje w kontekście ekonomicznym, a inna w kontekście psychologicznym, pedagogicznym, socjologicznym czy filozoficznym. Powstał również szereg tak zwanych definicji syntetycznych, inaczej zwanych projektujących, których podłoże nie jest ściśle logiczne w stosunku do terminów klasycznych, a definicja pojęcia wykorzystywana jest w obrębie poszczególnych nauk Sztumska, Sztumska 2018, s. 15–19].

H. Świda – Ziemia określa wartości jako „przedmioty trwałych pragnień” przy czym za słowem przedmioty rozumie się obiekty lub stany w sposób ogólny, mogą to być aspekty takie jak szczęście rodziny, doświadczenia, przygody, miłość, dobrobytu itp. Autorka uznaje także, że wartości powstałe z trwałych pragnień są źródłem ciągłego doświadczenia oraz poszukiwania swojego miejsca w świecie. Charakteryzuje je jako wyzwanie dla człowieka o silnym znaczeniu emocjonalnym. W momencie, gdy upragnione wartości są wcielane w życie, człowiek doznaje uczucia zadowolenia, poczucia samorealizacji i samostanowienia o sobie lub też wręcz przeciwnie- niedosytu. W sytuacji gdy ich realizacja jest niemożliwa lub utrudniona, stają się źródłem głębokich, mocnych i negatywnych doznań emocjonalnych [Świda-Ziemia 1999, s. 18–19].

Termin wartości w dziedzinie współczesnej psychologii oznacza „istotną determinantę zachowania i działalności człowieka sytuacji społecznej” [Kluz 2007, s. 36]. W tym kontekście wartość jest rozumiana jako kryterium doboru danej idei przez jednostkę, rzutujących na sposób zachowania, postępowania czy realizacji przyjętych działań społecznych przez nią. Dana osoba spośród różnorodnych możliwości sama dokonuje wyboru, klasyfikacji i hierarchii przyjętych przez siebie celów czy założeń. W ujęciu psychologicznym w trakcie definiowania pojęcia wartości należy uwzględnić tak zwany proces wartościowania oraz sprzyjające ku temu warunki, prowadzące do urzeczywistniania tych celów zarówno przez indywidualności jak i grupy społeczne. Istotne są także takie czynniki jak uświadomienie danych idei i ich odkrycie. M. Rokeach wartości w kontekście psychologicznym przedstawia jako „stałe przekonanie, iż określone postępowanie lub ostateczny cel życia jest indywidualnie i społecznie bardziej atrakcyjny niż inne sposoby zachowania się oraz inne cele życiowe (...) są to więc pewne standardy kierujące ludzką aktywnością [Ostrowska 2000, s. 12].

Z powyższej analizy wynika, że wyznawane przez człowieka wartości mają wpływ na ludzką aktywność i ukierunkowują działania oraz postępowania człowieka. W istotny sposób oddziałują także na motywację i sposób bycia człowieka. W ujęciu pedagogicznym, omawiając pojęcie wartości należy uwzględnić wpływy otoczenia oraz proces wychowania. To ostatnie kategoryzuje i nadaje fundament określając pewne zależności między przyjmowanymi wartościami. Przekazywane wartości są nieodłącznym elementem wychowania, bez nich ono nie ma racji bytu. Wychowanie jest „świadomym organizowaniem działalności społecznej, opartej na stosunku wychowawczym między wychowankiem a wychowawcą, której celem jest wywołanie zamierzonych zmian osobowości wychowanka” [Okoń 1992, s. 233].

Doprowadza ono do zmian w sferze poznawczej i emocjonalnej. Wpływa także na motywacje. To dzięki tym wpływom, dochodzi do poznawania przez jednostkę świata, rzeczywistości społecznej, ludzi i ich przekonań. Proces ten umożliwia wykształtowanie się reprezentowanego przez siebie stanowiska, stworzenia własnego układu wartości i celu życia.

Na postrzeganie wartości istotny wpływ mają tendencje kulturowe i społeczne, aktualnie panujące przeświadczenia i opinia publiczna. W pedagogice istotna jest moralność i wynikające z niej zasady. Termin wartości w ujęciu pedagogicznym nie posiada jednoznacznej definicji. Zdaniem M. Łobockiego wartość jest czymś, co jest przyjęte za bardzo ważnej cenne dla danej osoby. W tym rozumieniu ma ona wydźwięk czegoś pożądanego, pozytywnego, pozwalającego oceniać panujące normy i zasady, umożliwiając weryfikację tego co jest dobre, a co jest złe. Z kolei K. Konarzewski sądzi, że pojęcie wartości można rozumieć w podobny sposób do pojęcia celu. W dziedzinie pedagogiki oba te zagadnienia bywają stosowane zamiennie. Pedagodzy jednak zgodnie przyznają słuszność stwierdzeniu, że proces wychowania nie wykształci się bez wartości [Furgała 2011, s. 15].

Ogólnym podziałem wartości wyróżnionym przez J. Puzynię są: wartości deklarowane, uznawane i odczuwane. Te pierwsze charakteryzują się występowaniem jako odpowiedzi ankiet lub z różnego rodzaju wypowiedzi ludzkich znajdujących się w publicystyce lub przemówieniach. Dzielą się one na szczerze i nieszczerze. Co innego dana osoba może deklarować, a w sposób sprzeczny tym założeniom postępować. Wartości określone jako uznawane są to te wartości, o których inne osoby nie zawsze mają szansę dowiedzieć się z wypowiedzi danej osoby. Występują one głównie w świadomości podmiotu. Obserwator może wysuwać wnioski, że są one zgodnie z wartościami uznanymi przez podmiot oraz domniemać o wartościach uznanych podmiotu na podstawie jego postępowania. Wnioskowanie innych osób na temat wartości innych ludzi bywa błędne z powodu emocjonalnych doznań oraz skłonności do postrzegania wartości ludzi poprzez własne układy wartościujące.

Wartości uznawane mogą być sądami ogólnie przyjętymi w funkcjonowaniu społecznym, takie jak „piękno jest dobre” lub „kłamstwo jest złe” [Puzynina 1992, s. 29–30]. Do trzeciego ogólnego typu wartości wyróżnionych przez J. Puzynię zaliczamy wartości odczuwane. Inaczej określane zostały one jako uczuciowe przeżycia wartości. Są to te wartości, które ukazują się w emocjonalnych wypowiedziach lub zachowaniach. Mogą być wyrażane także za pomocą zachowań parajęzykowych. Na ich wyrażanie ma wpływ ekspresywność oraz stosowanie w wypowiedziach metaforyzacji, porównań, sarkazmu a także mowy nie wprost [Puzynina 1992, s. 31]. Ze względu na podział aksjologiczny autorka wyróżnia rozróżnienie na wartości absolutne, podstawowe lub ostateczne oraz na wartości instrumentalne, uzualne, służebne czy pragmatyczne. Pierwsze z nich są wartościami samymi w sobie i ich celem nie jest uzyskiwanie innych wartości. Z kolei instrumentalne są narzędziem do pozyskiwania innych wartości [Puzynina 1992].

2.2. Różnice w postrzeganiu wartości na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci możemy dostrzec znaczne zmiany w przestrzeni wartości społecznych. Nie bez znaczenia miały na nie wpływ procesy transformacji ustrojowej w 1989 r., które dały początek zmianą funkcjonowania życia społecznego. Modyfikacją uległy możliwości dotyczące rozwoju jednostek oraz nastroje społeczne. Wizja nadchodzących przeobrażeń napawała optymizmem ówczesne społeczeństwo. Ludność posiadała duże oczekiwania względem zniesienia podziałów społecznych, rozwoju demokracji, wyczekiwaniem korzystnych zmian gospodarczych. W tamtym czasie otworzyły się możliwości rozwoju dla osób posiadających odpowiednie kwalifikacje w dziedzinach takich jak finanse, informatyka, języki obce. Te zmiany wydały się szczególnie atrakcyjne dla młodzieży, która chętnie podejmowała się nowych wyzwań oraz innowacji [Szymański 1988, s. 3–5].

Pragnienia, wartości i poglądy dojrzewających grup społecznych w zróżnicowanym zakresie stale się zmieniają. Przeobrażeniom ulega poziom wykształcenia społeczeństwa, a także podejście do warunków bytowych. Nie bez przemian obyło się także pojęcie systemu wartości. Dostrzegalne jest odejście od tradycyjnego ich postrzegania, zaobserwować można dążenie do nowości i innowacyjności w doborze wartości istotnych dla grup społecznych. We współczesnym świecie, jak wspominałam już niejednokrotnie w swojej pracy, zauważyć można kryzys autorytetów oraz liczne tendencje do negowania zasad i norm etycznych – moralnych [Gołębiak 2001, s. 168]. Współcześnie dużą wartość mają aspekty materialne, przedmiotowe i instrumentalne. Mniej atrakcyjne stały się takie wartości jak dobro, wrażliwość, poczucie sprawiedliwości, więzy miłosne czy potrzeby natury estetycznej. W literaturze z 1990 r. odnaleźć można wyniki badań dotyczące hierarchii wartości ówczesnego młodego pokolenia. H. Gulda ukazuje, że przekazane wartości ma wydźwięk pokoleniowy, a młody człowiek po czasie negowania otaczających go prawd i norm, bardzo często powraca do idei i poglądów zaszczerpionych mu w okresie dzieciństwa.

W badaniach (1989) na temat tego, które wartości są godne podtrzymania i kontynuowania w dorosłym życiu najważniejsze okazały się: 1) prawdomówność, 2) uczciwa praca, 3) zdobycie zawodu, 4) nauka, 5) sztuka radzenia sobie. Za najmniej istotne w badaniu uznano: rozrywkę, materialne urządzenie się w życiu i ideologie.

Z kolei wartości dla których zdaniem ankietowych najbardziej warto się poświęcić i oddawać to: 1) naród, 2) prawda, 3) państwo, 4) godność ludzka, 5) ojczyzna. Za najmniej warte poświęcenia w tym badaniu uznano: religia, przyjaciel, zdobycie dóbr materialnych [Gulda 1990, s. 97–100]. W. Antosz w swoich badaniach z 1995 roku ukazuje, że najistotniejszymi wartościami dla najmłodszej grupy respondentów biorącej udział w badaniu są przyjaźń (75,5%), wolność (68,2%), szczęście (58,6%), sprawiedliwość (58,2%), wykształcenie (53,8%) i miłość (53,45%). Wartościami, które uzyskały najmniejsze poparcie przez tę grupę wiekową są awans i stanowisko (2,9%), dobra materialne (2,9%), zarówno altruizm pluralizm polityczny (5,3%) oraz mieszkanie (7,7%) [Antosz 1995, s. 107, 109].

W innych publikacjach odnajdujemy wyniki badań na temat hierarchii wartości ogółu badanych uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Na szczycie hierarchii wartości znalazły się wartości allocentryczne, dotyczące silnych i serdecznych relacji z rówieśnikami, uczęszczanie razem na zajęcia oraz doświadczanie, przeżycia, możliwość obdarowania i otrzymania zaufania od drugiej osoby, dzielenie się momentami szczęśliwymi i przykrymi z drugą osobą, udzielanie i otrzymywanie pomocy, zainteresowania w trudnych momentach życiowych.

Wyniki te obrazują, jak istotne w wieku szkolnym są relacje między młodzieżą i jak wiele elementów zawiera w tym kontekście przyjaźń [Szymański 1988, s. 48]. Drugie miejsce osiągnęły wartości prospołeczne, świadczące o empatycznym podejściu młodych osób do drugiego człowieka oraz ogólnego zainteresowania kwestiami naszego społeczeństwa. Na trzecim miejscu znalazły się wartości związane z przyjemnością. Dzieci i młodzież uczestnicząca badaniu ma świadomość tego, że chce w życiu podejmować aktywności, które w możliwy sposób dostarczą im radości. Na najniższych miejscach hierarchii wartości w tym badaniu klasyfikują się wartości rodzinne (przedostatnie, dziewiąte miejsce) oraz wartości materialne (ostatnie, 10 miejsce). Z jednej strony postawa świadcząca o niskim znaczeniu wartości materialnych dla uczniów może oznaczać pozytywny aspekt, który ukazuje, że dzieci nie kierują się potrzebą posiadania oraz konsumpcyjne podejście do świata. Z drugiej zaś strony, można wysunąć wniosek, że dzieci te nie są odpowiednio przygotowane do społecznego i zawodowego życia co może wyrażać się w braku chęci odnoszenia sukcesu zawodowego [Szymański 1988, s. 49–50].

Z biegiem lat zmieniło się podejście do wielu aspektów życia codziennego. Przez rozwój technologii i informatyki, większym jej zasięgiem i łatwą dostępnością zmieniają się między innymi sposoby komunikacji międzyludzkiej. Coraz większym zainteresowaniem cieszy się upublicznianie swojego wizerunku, idei i poglądów za pomocą Internetu, korzystania z mass mediów oraz portali społecznościowych. Młode osoby wykorzystując te możliwości, kreują i własny wizerunek oraz tworzą wirtualne profile swojej osoby. W kontekście wartości, internet umożliwił, przestrzeń do nowego, różnorodnego i praktycznie nieograniczonego miejsca na rozpowszechnianie przez młode osoby swoich poglądów, idei, wartości oraz postaw. Jednym z takich miejsc są licznie tworzone blogi. Blog to „Inaczej pamiętnik sieciowy. Rodzaj strony internetowej z chronologicznie uporządkowanymi (zazwyczaj osobistymi) wiadomościami napisanymi przez blogera (autora bloga). W większości przypadków możliwe jest dodawanie komentarzy do wpisów pojawiających się na danym blogu przez jego czytelników”¹.

W 2010 r. przeprowadzono badania nad wartościami i motywacją adolescentów, a za odpowiedzi posłużyły wypowiedzi biograficzne tworzone w Internecie w formie bloga. Analizie poddano 1000 notatek stworzonych przez młodzież w wieku od 13 do 16 roku życia. Utworzono grupy wartości I prospołeczne, II egoistyczne, III otwartość, IV konserwatywne), wedle których klasyfikowano przedstawione

¹ <http://www.kampaniaprzemoc.pl/2010/024.php> [20.09.2022].

wartości przez respondentów. Najistotniejsza dla biorących udział w badaniu nastolatków okazała się otwartość, a w jej skład wchodziły takie czynniki jak: potrzeba stymulacji, hedonizm, samokierowanie [Jackowska, Kromolicka 2010, s. 44–45]. Wszystkie te aspekty pełnią bardzo istotną i integralną rolę procesu dojrzewania, a ich występowanie jest zatem typowe dla tego okresu. Na drugiej pozycji klasyfikują się wartości egoistyczne wraz z hedonizmem, a w ich skład wchodzi kolejno:

- Osiągnięcia, które są istotne dla nastolatka jako budulec poczucia własnej wartości. W młodej osobie wykształca się wówczas potrzeba bycia sprawcą własnych sukcesów.
- Władza, która nie powinna być rozumiana w kontekście wydawania dyspozycji drugiej osobie, a jako możliwość samokierowania i stanowienia o sobie.
- Wartości prospołeczne wraz z życzliwością i ze słabiej dostrzegalnym uniwersalizmem. Potrzeby te świadczą o skłonności do troszczenia się o relacje społeczne. Na blogach internetowych przejawia się to w sposób wzajemnej adoracji (pozdrowienia, oznaczanie innych użytkowników w postach, przytaczanie zdarzeń z podkreśleniem obecności osób trzecich, rówieśników, internautów).
- Wartości konserwatywne połączone z bezpieczeństwem, które zawierają takie aspekty jak tradycjonalizm i konformizm. Bezpieczeństwo w tym kontekście dotyczy celebracji uroczystości rodzinnych, wspólnych przeżyć i rytuałów oraz obchodzeniu wyjątkowych dni [Jackowska, Kromolicka 2010, s. 44–45]. K. Dziwińska przedstawiła opis badań i wyników dotyczących wartości cennych dla młodzieży w latach 1999 i roku 2011. W tym celu zastosowano kwestionariusz, który został opracowany na podstawie wartości znajdujących się w TWWM Matusiewicza, a także badań pilotażowych, które przeprowadziła M. Czerwińska – Jasiewicz. W kwestionariuszu wymieniono 24 wartości [Dziwińska 2013, s. 103–105].
- Za najbardziej cenne w roku 1999r. wartości młodzież uznała: 1) miłość (44%), 2) zdrowie (34%), 3) życie rodzinne (33%). Za najbardziej cenne w 2011r. wartości młodzież uznała: 1) zdrowie (56%), 2) miłość (55%), 3) życie rodzinne (49%). Dla młodzieży w 2011 r. zdrowie jest wartością bardziej cenniejszą niż miłość. Życie rodzinne jest przez respondentów wciąż wartością istotną, klasyfikującą się niezmiennie na trzecim miejscu [Dziwińska 2013, s. 103–105].

3. Użyta metodologia badań

Przedmiot badań stanowiły wartości młodzieży klas 8. Powstają one w bardzo znaczący sposób pod wpływem oddziaływania środowisk w którym dorasta i funkcjonuje dziecko. Wzorce zachowań, sposoby reagowania oraz postępowanie w określonych sytuacjach a także poglądy, idee oraz stosunek rodziców dziecka do norm i zasad wpływa na kształtowanie się wartości dziecka, późniejszego

nastolatka, w przyszłości niezależnego, samodzielnego oraz samo stanowiącego o sobie dorosłego. Duży wpływ ma środowisko rówieśnicze oraz to, jaką rolę zajmuje, pełni, realizuje w nim adolescent oraz czy pełniona przez niego rola jest zgodna z jego wewnętrznymi przekonaniem dotyczącymi własnej osoby. W czasie przeprowadzonych badań dokonano analizy wartości i ich znaczenia dla uczniów klas 8.

W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Wykorzystano technikę ankiety przeprowadzając 2 kwestionariusze. Pierwszy kwestionariusz ankiety zawierał analizę znaczenia wartości dla uczniów 8 klas. Drugi kwestionariusz ankiety pełnił funkcję kontrolną. Większość pytań w nim skonstruowana została w taki sposób, aby zweryfikować prawidłowość odpowiedzi z kwestionariusza numer jeden.

4. Analiza badań

Analiza wyników ankiety dotyczącej znaczenia wartości dla uczniów klas 8.

Wyniki ankiety nr 1, której celem było uzyskanie odpowiedzi na stosunek młodzieży do określonej wartości. Poniżej za pomocą wykresów kołowych przedstawiam wartości, które zostały uznane przez respondentów za najważniejsze i nieważne. Wartości, które otrzymały zbyt niską liczbę głosów, aby uznać je za najważniejsze lub nie ważne zostały zliczone i uwzględnione jako „pozostałe”. Powstała siedmio-stopniowa hierarchia wartości najważniejszych dla młodych osób.

Analiza danych wskazuje, że zdaniem uczniów klas 8 najważniejszą wartością w życiu człowieka jest zdrowie (19%). Może to świadczyć o tym, że świadomość młodych ludzi na temat korzyści płynących ze zdrowego życia jest wysoka. We zbliżonym stopniu młodzi ludzie cenią sobie wartość jaką jest miłość (18%). Na trzecim miejscu w hierarchii wartości dotyczącej wartości nastolatków klasyfikuje się przyjaźń (14%). Zarówno wartość miłości jak i przyjaźń, zostały wysoko umiejscowione w hierarchii wartości młodzieży, co zgadza się z etapem dojrzałości w którym młodzi ludzie się aktualnie znajdują. Ten okres charakteryzuje duża wrażliwość na budowanie i pielęgnowanie relacji międzyludzkich. Szczególnie istotne jest w tym czasie budowanie więzi z rówieśnikami dla adolescentów. Na kolejnym miejscu respondenci wyróżnili wartość, którą jest szacunek (8%), co również może wiązać się ze skłonnością do dbałości o relacje między ludźmi lub odczuwanej potrzebie bycia osobą szanowaną przez nastolatków. Na piątym miejscu równolegle 6% uznanie otrzymały takie wartości jak tolerancja i założenie w przyszłości rodziny.

W kategorii pozostałe znalazły się takie wartości jak: nauka (1%), rozwijanie zainteresowań (3%), atrakcyjny wygląd (1%), poznanie nowych ludzi (1%), bycie niezależnym i samodzielnym (3%), imponowanie innym osobą (1%), udzielanie pomocy osobą w potrzebie (2%), zdobycie pracy zgodnej hobby (3%), zdobycie pracy gwarantującej wysokie zarobki (3%), dbałość o przyrodę i ochronę środowiska

(1%), wzbudzanie respektu u innych (2%), bycie częścią społeczności grupy (0%), dbanie o historię i narodowość (1%), wiara (2%), pieniądze (3%), uprawianie sportu i aktywny tryb życia (3%).

Powyższe dane są sumą głosów oddanych przez uczniów na wartości, których nie uznali za najważniejsze lub nieważne. Najmniejszym zainteresowaniem (0%) uczniowie obdarzyli wartość, którą jest bycie częścią społeczności. Może to świadczyć o niskiej potrzebie do tworzenia integralnego i wspólnie działającego społeczeństwa jako grupy. Współcześni nastolatki być może nie dostrzegają korzyści płynących z pracy w grupie. Wynik ten może także świadczyć o dużym poczuciu funkcjonowania ludzi jako jednostek indywidualnych. Badania wskazują, że równie niskim zainteresowaniem (1%) wśród młodzieży cieszą się takie wartości jak: poznawanie nowych ludzi, dbałość o przyrodę oraz dbałość o historię i narodowość. Brak chęci do poznawania nowych osób może się wiązać z powyżej omówionym zagadnieniem braku chęci bycia członkiem danej społeczności. Na podstawie uzyskanych wyników, można wysunąć wniosek, że adolescenti najchętniej funkcjonowali by w hermetycznych, bezpiecznych i znanych im kręgach towarzyskich. Pomimo intensywnego zaangażowania organizacji chroniących środowisko oraz coraz liczniejszą akcją propagującym korzyści płynące z ekologicznego stylu życia, edukacji i profilaktyki związanej ze szkodliwym wpływem zanieczyszczeń oraz nadmierną produkcją materiałów niszczących przyrodę, poziom zainteresowania tym tematem przez adolescentów jest wciąż niski. Wartość jaką jest dbałość o przyrodę uzyskała jedynie 1% poparcia. Przeprowadzone badania, wykazują także bardzo małe uznanie (również 1%) dla wartości, którymi jest dbanie o historię i narodowość. Może to świadczyć o kryzysie patriotyzmu oraz bardzo zdystansowanego podejścia do wartości związanych z polskością.

Na podstawie uzyskanych wyników, można stwierdzić, że dla uczniów klas 8 słabe znaczenie (1%) ma także nauka. Wynik ten jest zadziwiający, gdyż respondenci znajdują się w klasie 8, która jest ostatnią klasą szkoły podstawowej, a jej absolwenci niebawem będą ubiegać się o miejsce w szkole średniej. Wydawać by się mogło, że jest to moment kluczowy na drodze rozwoju oraz ścieżce edukacyjnej ucznia. Uczniowie przyznali jednak więcej głosów innym wartościom. Jak wynika z analizy badań, w tej grupie wartości umownie nazwanych neutralnymi, poparcie 2-wu % uzyskały takie wartości jak udzielanie pomocy osobą w potrzebie oraz zdobycie pracy gwarantującej wysokie zarobki. 2% poparcia dla bycia człowiekiem udzielającym pomocy można uznać za wynik niepokojący, ukazujący być może, ponownie większą koncentrację adolescentów na indywidualności i jednostkowości podmiotu, z brakiem uznania dla funkcjonowania wzajemnie zależnych od siebie grup społecznych oraz z ograniczonym poczuciem empatii. Badania wykazują, że niewiele większym uznaniem od zdobycia pracy gwarantującej dobre zarobki (2%) cieszy się wartość mówiąca o zdobyciu pracy zgodnej z hobby i pasją (3%). W tej kategorii wartości 3% poparcia uzyskały również takie wartości jak rozwijanie zainteresowań, bycie niezależnym i samodzielny, uprawianie sportu i aktywny tryb życia.

Poniżej zostanie przedstawiona analiza wartości, które zostały przez uczniów uznane za nieważne. Powstała siedmiostopniowa hierarchia wartości najważniejszych dla młodych osób.

Bezkonkurencyjnie uczniowie uznali, że w życiu nie jest istotne imponowanie innym osobą. Może to świadczyć o wysokim poczuciu własnej wartości u młodzieży, która sądzi, że aprobaty ze strony innych nie jest im potrzebna do tego, aby czuć się osobą uznaną i wartościową. Świadczyć to może także o szeroko rozwiniętej asertywności tych osób. Respondenci na drugim miejscu wartości nieważnych sklasyfikowali wiarę (18%). Przymuszczalnie, wynik ten uzyskany został z powodu znajdowania się młodzieży w okresie dojrzewania, a co za tym idzie intensywnego negowania narzucanych, przedstawianych prawd i idei.

Młody człowiek w tym okresie poszukuje swojej własnej drogi, poddając głębokim analizą wielorakie aspekty dotyczące sposobu i stylu życia. Jak wykazują powyższe badania młodzież w znacznym stopniu wysuwa wnioski, że wiara jest im w życiu niepotrzebna, nieważna. Na trzecim miejscu wartości nieważnych dla młodzieży, sklasyfikowano, uzyskujące ten sam wynik procentowy – 9% następujące wartości: wzbudzanie respektu u innych, atrakcyjny wygląd, pieniądze oraz założenie w przyszłości rodziny. Respekt, podobnie jak imponowanie innym osobą zostały definitywnie odrzucone przez uczniów klas 8. Może to dowodzić temu, że młode pokolenie oraz wzrastające społeczeństwo będą w życiu kierować się przekonaniem o własnej niezależności i niskiej potrzebie uzyskiwania względów u osób trzecich. Za wartość nieważną uczniowie uznali także atrakcyjny wygląd. Zarówno ten wynik jak i uznanie przez młodzież wartości pieniądza za nieważną mogą zaskakiwać w ogólnym odbiorze. Powszechnie uznaje się, że nastolatki dużą wagę przywiązują aspektom związanym z wyglądem oraz wizerunkiem. Podobnie często słyży się stwierdzenie, że we współczesnym świecie dominuje podejście materialistyczne oraz konsumpcyjne, a dla młodych ludzi szczególnie istotny jest fakt posiadania (gadżety, akcesoria technologiczne, markowa odzież). Z analizy przedstawionego materiału, wynika, dla uczniów wartość materialna oraz walory wizualne, zostały określone jako nieważne.

Znajdująca się poniżej tabela numer 1, ilustruje wszystkie wartości spośród których uczniowie klas 8 określali te, które są dla nich najważniejsze a które nieważne. W tabeli numer 1 umieszczono także wyniki przeprowadzonego badania ujmując je w procentach.

Analiza wyników ankiety weryfikującej znaczenie wartości dla uczniów kl. 8.

Wyniki ankiety numer 2, której celem była weryfikacja odpowiedzi udzielonych w ankiecie nr 1. Za pomocą uzyskanych odpowiedzi można wyciągnąć wnioski, czy udzielone odpowiedzi w ankiecie nr 1 są zgodne z postępowaniem uczniów w codziennym życiu.

Pytanie pierwsze, dotyczyło preferowanej przez uczniów aktywności w czasie wolnym. Zostało zadane uczniom celowo, aby ujrzeć ich sposób gospodarowania

czasem, zwłaszcza tym wolnym, który jest ściśle uzależniony od ich własnych upodobań.

Respondenci najchętniej spędzają czas wolny z bliskimi im osobami. Preferowanie właśnie tej aktywności potwierdzałoby słuszość wskazanych odpowiedzi z ankiety numer 1, w której jednymi z najważniejszych wartości dla uczniów były miłość, przyjaźń oraz szacunek i tolerancja. Przeprowadzone badania dowodzą, że dla uczniów klas 8 szczególnie istotne są relacje międzyludzkie.

Gdy otrzymano już odpowiedź, dotyczącą preferowanej formy spędzania czasu wolnego, należy dowiedzieć się jaki przedział czasowy respondenci poświęcają jej dziennie.

Uczniowie klas 8 preferowanej przez siebie wartości poświęcają od 3–5 godzin dziennie. Można wysunąć wniosek, że wskazana przez respondentów odpowiedź oznacza, że większa część z nich (50% pytanie 1) tyle czasu poświęca bliskim. Analizując tę odpowiedź, można wysunąć wniosek, że odpowiedź ta jest zgodna z wartościami najbardziej cenionymi przez młode osoby – mianowicie przyjaźń i miłość. W momencie gdy osoby bliskie są dla ludzi szczególnie istotne, formy spędzania z nimi czasu oraz organizowanie wspólnych aktywności automatycznie znajduje się na szczycie hierarchii człowieka. Poprzez wspólne działania i organizowanie czasu wspólnego razem, dba się o relacje, pielęgnuje wzajemny kontakt oraz komunikację, doprowadzając do rozbudowania oraz pogłębienia wartości, którą jest miłość lub przyjaźń a dana osoba wewnętrznie odczuwa zaspokojenie potrzeby bliskości, troski oraz bycia częścią pewnej społeczności.

Uczniowie klas 8 znajdują się w przełomowym momencie własnej ścieżki edukacyjnej. To w ostatniej klasie szkoły podstawowej mają za zadanie, podjętą decyzję dotyczącą dalszej ścieżki edukacyjnej. Zmierając się z ofertą edukacyjną, dokonują zazwyczaj w sposób samodzielny wybór szkoły oraz dostosować ją do swoim możliwości, umiejętności i potrzeb. W tym celu należy uzyskać wymagane świadectwo przez daną placówkę. To na ile nauka jest ważna dla nastolatków można oszacować za pomocą informacji o ilości przeznaczanego na nią czasu przez respondentów.

Większość uczniów znajdujących się w klasie 8 nie uczyła się codziennie. W ankiecie numer 1 wartość nauki uzyskała 1% poparcia. Zatem weryfikacja tej odpowiedzi jest prawdziwa. W okresie dojrzewania dla młodych osób atrakcyjne są inne formy spędzania czasu. Szczególnie istotne stają się spotkania z przyjaciółmi, nabywanie, podtrzymywanie a także udoskonalanie więzi społecznych. Popularne są także czynności pogłębiające i rozwijające zainteresowania młodzieży. Nauka wydają się przy nich dość żmudną czynnością.

Często w środkach społecznego przekazu można słyszeć opinie, że młodzież w naszym kraju niezdrowo się odżywia, korzystając z punktów szybkiej obsługi gastronomicznej. Uczniom zadano pytanie o częstotliwość spożywania produktów typu Fast food, chipsy lub słodycze. Pytanie to zostało zadane w celu dokonania analizy, na czy wartości takie jak zdrowie oraz aktywny styl życia (sport) przekładają się na dietę uczniów.

Badanie potwierdziło, że większość nastolatków kilka razy w tygodniu spożywa przekąski typu fast food, chipsy oraz słodczyce. Zaledwie 2% zadeklarowało, że nie spożywa produktów tego typu w ogóle. To pytanie zostało stworzone w celu weryfikacji pytania z ankiety nr 1 wartości, którą jest aktywny tryb życia i dbałość o kondycję. Wartość tę za nieważną uznało 2% badanych a z istotną 3%. Można wyciągnąć wniosek, że wartość zdrowia jest istotna dla uczniów, ponieważ nie sięgają oni po tego typu produkty codzienne.

Uczniowie klas 8 coraz częściej zaczynają zwracać uwagę na zmiany dotyczące ich fizyczności. Budują własny wizerunek oraz styl, chcąc niejednokrotnie wyrazić swoją osobowość za pomocą wyglądu. Środowisko szkolne jest nie tylko miejscem, w którym realizuje się obowiązek szkolny i odbywa edukację. Zdarza się, że jest to teren, w którym młodzi ludzie zabiegają o zainteresowanie, akceptacje ze strony rówieśników a także chcą wywierać na innych dobre wrażenie i im imponować na przykład za pomocą swojego wizerunku. Pytanie 5 dotyczyło ilości czasu poświęconego na przygotowanie swojego wyglądu zanim uczeń/uczennica udadzą się do szkoły. Umożliwia ono uzyskanie odpowiedzi na temat tego ile młoda osoba spędza czasu na wyszykowanie się do szkoły.

Z analizy zebranego materiału, wynika, że 46% uczniów poświęca zaledwie 15 minut na przygotowanie się (w kontekście wyglądu) do szkoły. Analizując, można uznać, że wynik ten potwierdza zgodność odpowiedzi uzyskanych w ankiecie nr 1 w której atrakcyjny wygląd jest istotny dla 1% badanych a dla 4% jest on całkowicie nieważny.

Okres dojrzewania jest istotny dla młodych osób również pod względem nawiązywania relacji z rówieśnikami. Zależy im na tym, aby wykreować swoją osobę i przedstawić ją zgodnie z wyznawanymi poglądami. W kontakcie z nieznaną grupą rówieśniczą adolescenti przyjmują zróżnicowane postawy, często odmienne do tych, zgodnie z którymi funkcjonują na co dzień w środowisku im znanym i bezpiecznym. Poznawanie nowych osób wiąże się także z prezentacją swojej osoby oraz przedstawieniem swojego wizerunku. W celu zweryfikowania tego jak młodzież odbiera w tej sytuacji swoje postępowanie w ankiecie umieszczono pytanie numer 6, brzmiące następująco: W towarzystwie, którego nie znam, czuję się...

Zebrane dane wskazują, że większa część młodych osób nie ma specjalnych trudności z zaklimatyzowaniem się w nowym gronie towarzyskim. Po bliższym poznaniu czują się w nowej społeczności dobrze.

Powszechnie słyszalny jest pogląd, że tak zwana „współczesna młodzież” kieruje się wyłącznie chęcią posiadania dóbr materialnych takich jak markowa odzież, nowości technologiczne, czy odpowiednim statusem społecznym zgodnym z ilością posiadanych pieniędzy. Aby zweryfikować to stwierdzenie, zadano uczniom pytanie, co w ich opinii powoduje posiadanie dużej ilości pieniędzy.

Opierając się na zabranych odpowiedziach można stwierdzić, że dla większości uczniów klas 8 posiadanie dużej ilości pieniędzy wiąże się z aspektami niekorzystnymi i negatywnymi. Zdaniem 30% respondentów pieniądze nasilają w człowieku chciwość, zachłanność i samolubność. Na kolejnej pozycji równolegle znalazły się

twierdzenia, że duże pieniądze oraz liczne dobra materialne doprowadzają do tego, że ludzie mniej cenią i mniej dbają o relacje międzyludzkie. Tyle samo głosów otrzymała teoria, że pieniądze umożliwiają łatwiejsze życie. Stosunek młodzieży do wartości pieniądza w ankiecie nr 1 wynosił 3% głosów uznających pieniądze za istotne oraz 9% głosów, stwierdzających wartość pieniądza za nieważną.

Poprzez posiadanie sporej ilości ułatwień komunikacyjnych (stałe łącze internetowe, smartphony, komunikatory) dochodzi się do wniosku, że uczniowie klas 8 stracili potrzebę oraz poczucie tego jak bezcenne są kontakty z drugim człowiekiem w świecie realnym. Postawy młodych osób w tym aspekcie są oceniane przez pryzmat ilości spędzonego czasu z przed ekranem telewizora lub telefonu komórkowego. Chcąc dowiedzieć się, czy dla nastolatków spotkania towarzyskie stały się rzeczywiście mniej atrakcyjne, umieszczono w ankiecie pytanie o to, jaką formę komunikacji preferują ze swoimi rówieśnikami.

Zebrany materiał badawczy ukazuje, że uczniowie klas 8 w kontakcie z rówieśnikami najchętniej spotykają się bezpośrednio. Potwierdza to założenia, że dla młodych osób istotne są relacje międzyludzkie oraz ich jakość. Pozornie i powszechnie wydawać się by mogło, że młodzież szczególnie preferuje formę kontaktu za pomocą łącza internetowego lub telefonii, jednak ta forma komunikacji znalazła się na drugim miejscu ze znacznie mniejszą liczbą poparcia niż bezpośredni sposób komunikacji.

Okres dorastania wiąże się z dużym negowaniem otaczających nastolatka norm, zasad i przekonań. W tym momencie jego rozwoju dochodzi do spadku wartości autorytetu. Teoretycznie, zdanie rodziców staje się coraz mniej istotne dla adolescenta. Jak jest w praktyce dowodzą odpowiedzi na pytanie zadane respondentom, czyja opinia jest dla Ciebie najważniejsza?

Badania wskazują, że respondenci najbardziej liczą się, ze zdaniem przyjaciół i bliskich sobie osób (rówieśnicy, chłopak, dziewczyna). Wynik ten jest zgodny z typowym w tym okresie zaangażowaniem nastolatków w relacje towarzyskie w gronie rówieśników. Zdanie rodziców odchodzi na dalszy plan, ale wciąż jest bardzo istotne. Na trzecim miejscu młode osoby zdecydowały, że cenią niezależność i samodzielność, głosując na stwierdzenie, że nikogo opinia nie jest dla danej jednostki istotna.

Dla większości adolescentów, opinia, z którą najbardziej się liczą dotyczy przyjaciół i rówieśników, a dopiero potem rodziców. Należy sprawdzić, czyje zdanie, porada, pomoc jest dla młodych osób istotna w momencie gdy spotykają się z sytuacją trudną, problemową. U jakiego grona osób będą szukać wsparcia, otuchy, porady, drogi wskazującej rozwiązanie skomplikowanego dla nich momentu. Informacje w tym zakresie dostarczą poniżej omówione odpowiedzi.

Dane procentowe ukazują, że adolescenti w momencie dla nich trudnym, problematycznym, o pomoc zwracają się w największym stopniu do rodziców. Wiąże się to z silną więzią emocjonalną występującą w relacji rodzic – dziecko. Pomimo, że dla nastolatków w okresie dojrzewania szczególnie istotne są relacje z rówieśnikami, to rodzicom w pierwszej kolejności ufają bezwarunkowo i pragną

się zwierzać. Przyjaciele i rówieśnicy znajdują się na drugim miejscu. Na trzecim miejscu klasyfikuje się wynik określony jako „inne”. W to miejsce uczniowie najczęściej wpisywali, podkreślali, że osobą której chcą się zwierzać w trudnej chwili jest chłopak lub dziewczyna.

Kreując siebie i swoje przekonania nastolatek ustosunkowuje się także do wartości, którą jest wiara i religia. Jest to czas, kiedy to od niego samego zależy to, czy będzie postępował zgodnie z jej założeniami szczerze czy na przykład z oczekiwaniami rodziny, bliskich. Jako osoba dojrzewająca, sam uczy się czym jest odpowiedzialność za siebie i swoje postępowanie, czyny oraz to ile jest w stanie poświęcić na rzecz uznawanej dla siebie, swojego rozsądku i sumienia. W tym okresie młoda osoba zaczyna w znacznym stopniu myśleć w sposób refleksyjny i analityczny. W związku z tym, w ankiecie drugiej umieszczono pytanie o stosunek respondentów do religii.

Wyniki wskazują, że większość uczniów klas 8 nie posiada własnego zdania w temacie religii. Może to oznaczać, że znajdują się w momencie kształtowania własnej, niezależnej opinii w tym temacie i jeszcze się nie ustosunkowali do tej wartości. Na drugim miejscu klasyfikuje się teoria, świadcząca istotności religii dla części respondentów, tolerancji a także akceptacji religijności, braku stosunku lekceważącego do tego zagadnienia. Na trzecim miejscu klasyfikuje się pogląd, że religia jest nieważna i nie istotna dla nastolatków. W ankiecie numer 1, w której respondenci ustalali hierarchię wartości, wiara otrzymała 18% głosów świadczących za tym, że jest nieważna w życiu młodych osób, zaledwie 2% określiło ją jako ważną i istotną.

W każdym społeczeństwie funkcjonują różne typy przywództwa, tzw. liderzy, przywódcy grup, osoby odpowiedzialne za dążenie grupy do danego celu. Inne osoby zajmują się w tym czasie wykonywaniem określonych zadań, aby do tego celu dojść. Te kompetencje społeczne kształtują się już w wieku szkolnym, chociaż w zależności od miejsca i typu zadania mogą się różnić. W ankiecie zadano uczniom pytanie w jakiej roli umieszczą siebie podczas wykonywania zadań grupowych.

Dokonując analizy otrzymanych odpowiedzi, należy wysunąć wniosek, że uczniowie klas 8 w większości potrafią współpracować w grupie i podchodzą do tego typu zadań z chęcią. Cenią sobie rozłożenie pracy na części i wyznaczanie osób odpowiedzialnych za poszczególne części zadania. Może to świadczyć o wysoko rozwiniętych umiejętnościach harmonijnej współpracy społecznej.

Wystąpienia publiczne są tym, co niektóre osoby uwielbiają a inne nie znoszą. Umiejętność prezentacji człowiek kształtuje już od przedszkola. Jednak pod wpływem zmian rozwojowych i pogłębienia się świadomości dotyczącej swojej osoby umiejętność ta poddawana jest stałym przemianą. Dla jednych przemówienia są świetną okazją do umocnienia swojej wartości, są pewnego rodzaju sprawdzianem swoich umiejętności. Dla innych mogą być źródłem intensywnego stresu, paniki oraz doznaniem dostarczających wiele nieprzyjemnych skutków fizycznych. Niemniej jednak człowiek ma z nimi do czynienia praktycznie przez całe swoje życie, w przedszkolu, szkole, na studiach, w pracy zawodowej oraz mniej formalnych, kręgach towarzyskich.

Opierając się na zabranych odpowiedziach, można stwierdzić, że większość młodych osób nie przepada za wystąpieniami publicznymi, ale także nie ma z nimi większej trudności. Może to oznaczać, że umiejętność ta została przez nich opanowana na poziomie zadowalającym. Jednak na drugim miejscu sklasyfikowała się teoria, że przemawiania na forum jest bardzo stresujące dla respondentów. Dopiero trzecie miejsce uzyskał pogląd, że jest to dobra okazja do zaprezentowania swoich umiejętności. Uzyskane wyniki potwierdzają, że wystąpienia publiczne są trudne dla większości badanej grupy.

Postępowanie zgodne z przyjętymi wartościami może dla wielu ludzi oznaczać szczęśliwe i udane życie. Pojęcie szczęścia może posiadać zróżnicowane znaczenie dla danej osoby. W tym celu w ankiecie umieszczono ostatnie pytanie, którego odpowiedzi zobrazują czym ono jest dla adolescentów.

Zebrane dane procentowe ukazują, że zdaniem uczniów klas 8, ludzie czują się szczęśliwi, gdy nie są samotni, gdy funkcjonują w przekonaniu, że są dla kogoś ważni i potrzebni oraz, że pewne osoby są skłonne obdarować ich troską. Stwierdzenie to potwierdza słuszność wyników z ankiety nr 1 w której za najważniejsze wartości młode osoby uznały miłość, przyjaźń, tolerancję i szacunek. W pytaniu tym adolescenty na drugim miejscu umieścili odpowiedź, że człowiek czuje się szczęśliwy będąc częścią pewnej grupy, społeczności. Jest to zaskakujący wybór, ponieważ w ankiecie numer 1 wartość tę uczniowie określili w 4% jako nieważną a nikt nie zagłosował, że jest ona istotna. Na trzecim miejscu respondenci wskazali odpowiedź, głoszącą tezę, że człowiek jest szczęśliwy, gdy jest niezależny i może sposób samodzielny decydować. Odpowiedź ta potwierdza intensywną potrzebę kształtującą się w okresie dojrzałości u nastolatków, dotyczącą pragnienia niezależności oraz samostanowienia osobie. Jednak w ankiecie numer 1 wartość ta uzyskała jedynie 3% poparcie a 2% badanych uznało ją za nieważną.

5. Podsumowanie i wnioski

Podsumowując całościowo powyższą analizę wyników badań, należy stwierdzić, że młodzież posiada określone wartości, którymi zamierza kierować się w przyszłym, dorosłym życiu, tym samym tworząc grupę wiekową charakteryzującą się wspólnymi założeniami.

Głównym problemem badawczym zawartym w niniejszej pracy było określenie, które wartości są najważniejsze a które nieważne dla uczniów klas 8. Analiza wyników uzyskanych na podstawie ankiet wypełnionych przez uczniów klas 8 wykazała, że wartości najbardziej cenione przez młodzież to: miłość, zdrowie i przyjaźń. Z kolei wartości nieważne dla uczniów klas 8 to: wiara i imponowanie innym osobom. Oznacza to, że wartości fundamentalne i cieszące się największym uznaniem młodych osób dotyczą relacji prawidłowych relacji między ludzkich z bliskimi osobami. Miłość odnosi się do członków rodziny, krewnych czy partnerów. Częste wskazanie tej odpowiedzi przez uczniów świadczy o tym, że cenią oni

miłość w swoim życiu, zarówno jako osoby, które mogą ją doświadczać, zapewne w stopniu różnicowanym, ale także mają świadomość, jak istotne jest jej odwzajemnianie na przykład poprzez plany związane założeniem w przyszłości rodziny.

Duża liczba uzyskanych głosów, wskazujących ważną rolę przyjaźni w życiu potwierdza założenia teoretyczne etapu dojrzewania w którym znajdują się respondenci. Otóż w tym momencie tworzenie relacji głębokich, opartych na wzajemnej akceptacji, szacunku, zaufaniu, wspólnym doświadczeniu i odkrywaniu świata z osobą znajdującą się w podobnym momencie życia jest czymś najważniejszym dla nastolatka. W tym momencie zmagają się z kryzysem autorytetu, osoby (rodzice), które dotychczas uważał za wzór postępowania stają się w odbiorze mniej istotne, a ciekawsze staje się poznawanie innych idei i poglądów oraz z zachowaniu adolescenta występuje skłonność do częstego negowania zdania osób dorosłych (krewni, nauczyciele, wychowawca, pedagodzy) a wzrasta ciekawość do poszukiwania alternatywnych metod codziennego postępowania. W okresie dorastania młoda osoba próbuje zidentyfikować się z daną grupą społeczną, większą lub mniejszą, jednak taką, którą łączą elementy wspólne. Zaskakująco wysoko, bo na pierwszym miejscu, młode osoby postawiły wartość, którą jest zdrowie. Może to oznaczać wysoką świadomość nastolatków na temat tego, jak cenną wartością jest dobry stan zdrowia oraz, że w wielu sytuacjach ani pieniądze, ani liczne kontakty czy szczęście nie są w stanie zdrowia przywrócić, a choroba może nieodwracalnie wpłynąć na jakość i sposób funkcjonowania ludzkiego, ograniczając je w różnych sferach życia człowieka. Wpływ na wybór tej odpowiedzi mogła mieć liczna profilaktyka zarówno szkolna jak i prowadzona w punktach medycznych (przychodnie, szpitale) a także własne doświadczenia nastolatków lub przypadki zachorowalności bliskich im osób.

Młode osoby, które uczestniczą w procesie dojrzewania kształtują swój światopogląd w różnych sferach funkcjonowania ludzkiego. Od relacji z bliskimi, po relacje towarzyskie i interpersonalne po relacje dotyczące spraw duchowych, religijności, wiary. Dla wielu z nich intensywnie nasila się w tym czasie potrzeba negocjowania przyjętych norm i wartości. W bardzo dużym stopniu sprzeciwiają się narzucaniu im zdania, opinii, faktów czy wzorów postępowania. Powyższe stwierdzenia, mogą być powodem dlaczego młode osoby wskazały wartość wiary jako nieważną i nie potrzebną ich życiu.

Drugą wartością uznaną za nieważną dla młodzieży zostało imponowanie innym osobom. Potwierdza to założenia, że nastolatek w okresie dojrzewania bardzo ceni sobie indywidualność oraz niezależność i postępowanie zgodnie w kreującymi się w tym momencie przekonania jest dla niego bardzo istotne. Wskazując tę odpowiedź, większość respondentów uznała, że nie potrzebuje aprobaty innych by czuć się osobą ważną czy lubianą. Można również przypuszczać, że dorastające pokolenie będzie w przyszłości bardzo samodzielne, postępujące w sposób indywidualny, niekoniecznie zakładający integracje z określonymi grupami społecznymi.

Większość uczniów klas 8 spędza czas wolny w gronie bliskich im osób potwierdziła się. Druga hipoteza szczegółowa, która brzmi: Nauka dla uczniów klas 8

ma dużą wartość i jest istotna nie potwierdziła się. W świetle uzyskanych wyników badań, nauka jest ważna jedynie dla 1% badanych uczniów klas 8.

Wynik ten można uznać za zaskakujący, ponieważ badanymi uczniami byli uczniowie klas 8, kończących szkołę. To od uzyskanych ocen oraz osiągnięć w tym roku szkolnym zależy jak potoczy się dalsza kariera edukacyjna młodej osoby. To w tym momencie nastolatek ma możliwość podejmowania decyzji, jaką szkołę średnią zamierza skończyć i czym zająć się po jej ukończeniu, dlatego wydawać się by mogło, że nauka uzyska w tym momencie rozwojowym większe uznanie przez respondentów.

Analiza zebranych wyników badań, wykazała, że imponowanie innym osobą zostało uznane przez większość uczniów jako jedna z wartości o najliczniejszej ilości głosów, jako nieważna.

Przedstawione wyniki badań, mogą być cennym źródłem wiedzy dla wszystkich osób obcujących, pracujących, obracających się i przebywających w towarzystwie młodych osób, znajdujących się w przełomowym momencie ich życia, którym jest dojrzewanie i dorastanie. Wnikliwa charakterystyka tego okresu rozwoju młodzieży pozwoli na większe zrozumienie zachowania nastolatków a tym samym ograniczy postrzeganie ich w sposób szablonowy.

Uzyskane wyniki badań dotyczące wartości najważniejszych i nieważnych kształtują obraz współczesnej młodzieży, obalając stereotypy i ukazując obiektywny obraz tego, czym w życiu zamierza kierować się dorastające pokolenie. Zamieszczone w niniejszej pracy dane mogą posłużyć także jako informacje na temat tego, czym kierować w swoim życiu będzie się tak zwane pokolenie młodych dorosłych.

Bibliografia

- Antosz W. (1995), *Wartości młodego pokolenia w dobie transformacji ustrojowej Polski. Studium teoretyczno-empiryczne*, Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie.
- Apanowicz J. (2005), *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa: Difin.
- Bakiera L., Stelter Ź. (2011), *Leksykon psychologii rozwoju człowieka tom 1*, Warszawa: Difin SA.
- Bee H. (2004), *Psychologia rozwoju człowieka*, Poznań.
- Bielicki E. (1995), *Młodociani przestępcy ich wartości i orientacja wartościująca*, Bydgoszcz.
- Birch A. (2012), *Psychologia rozwojowa w zarysie. Od niemowlęcia do dorosłości*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Briggs S. (2017), *Praca z nastolatkami i młodymi dorosłymi. Współczesne pojęcie psychodynamiczne*, Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Brzezińska A., Bardziejewska M., Ziółkowska B. (2003), *Zagrożenia rozwoju w okresie dorastania*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.

- Brzezińska I., Appelt K., Ziółkowska B. (2016), *Psychologia rozwoju człowieka, Sopot*: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Drzeżdżon W. (2001), *Etyczny wymiar edukacji nauczycieli*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmiński-Mazurskiego.
- Dyczewski L. (2002), *Więzi między pokoleniami w rodzinie*, Lublin.
- Dziewińska, K. (2013), *Wartości cenione przez młodzież – wybrane uwarunkowania społeczno kulturowe*, Radom.
- Ferrero B. (1999), *Dojrzewanie. Podstawowe zagadnienia edukacji dojrzewającej młodzieży*, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Furgala M. (2011), *Co współcześni licealiści mówią o wartościach*, Warszawa: Wydawnictwo Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Gulda H. (1990), *Zmiany postaw młodzieży wobec niektórych wartości życiowych*, Gdańsk: Druk. A.S. Sławno.
- Herbert M. (2004), *Rozwój społeczny ucznia. Poznanie potrzeb i problemów dzieci w okresie dorastania*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Jankowska M., Krasoń J. (2009), *Hierarchia wartości i sposoby ich realizacji: młodzi bydgoszczanie wobec wartości*, Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Jundziłł E. (2003), *Potrzeby psychiczne dzieci i młodzieży diagnoza – zaspokajanie*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Klepacki B. (2009), *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, Warszawa.
- Kluz T. (2007), *Psychospołeczne uwarunkowania wyboru wartości przez młodzież*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”.
- Kubiak- Szymborska E., Zając D., Krause E., Nawrot-Borowska M. (2018), *Dojrzałość i dojrzewanie. Kategorie, atrybuty, konteksty*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Łobocki M. (1978), *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa.
- Łobocki M. (2000), *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Okoń W. (1992), *Słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Oleszkowicz A., Senejko A. (2017), *Psychologia dorastania. Zmiany rozwojowe w dobie globalizacji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Oleszkowicz A., Senejko A. (2013), *Psychologia dorastania. Zmiany rozwojowe w dobie globalizacji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ostrowska K. (2000), *W poszukiwaniu wartości. Ćwiczenia z uczniami*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Ostrowska K. (1998), *Wokół rozwoju osobowości i systemu wartości*, Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologicznej – Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- Pilch T. (2001), *Zasady badań pedagogicznych, Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

- Pod. red. Jackowska E., Kromolicka B. (2010), *Młodzież w XXI wieku: źródła wzrostu i kryzysów*, Szczecin: Print Group.
- Puzynina J. (1992), *Język wartości*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rostowska T., Lewandowska-Walter A. (2019), *Psychospołeczne konteksty relacji rodzinnych*, Warszawa: Difin SA.
- Rostowski J., Rostowska T., Janicka I. (1997), *Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka. Materiały V Ogólnopolskiej Konferencji Psychologów Rozwojowych*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rumiński A. (2000), *Aksjologiczne podobieństwa i różnice rodziców i dzieci*, [w:] Chymuk M., Topa D. (red.), *Edukacja prorodzinna*, Kraków.
- Ryś M. (1997), *Dorastać do życia w małżeństwie*, [w:] Ostrowska K., Ryś M. (red.), *Przygotowanie do życia w rodzinie*, Warszawa.
- Ryś M. (1992), *Wpływ dzieciństwa na późniejsze życie w małżeństwie i rodzinie. Studium psychologiczne, cz.1*, Warszawa.
- Schaffer R., Kipp K. (2015), *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*, Gdańsk: Harmonia Universalis.
- Sztumska B., Sztumska J. (2018), *Świat wartości jako trzecie środowisko istnienia człowieka*, Katowice: „Śląsk” Sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe.
- Szymański M. J. (1988), *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Śledziankowski J. (2008), *Rodzina międzypokoleniowa w Polsce na progu XXI wieku*, Kielce.
- Świda-Ziemia H. (1999), *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, ORTHDRUK, Warszawa.
- Turowski J. (1998), *Rola rodziny w kształtowaniu kultury*, Lublin.
- Węgielska M. (2005), *Jak pisać pracę magisterską? Poradnik dla studentów*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Zieliński J. (2006), *Praca naukowa*, Jastrzębia Góra.
- Zwoliński A. (2016), *Nastolatek we współczesnym świecie. Przewodnik dla rodziców i wychowawców*, Poznań: Wydawnictwo Monumen.

PERCEPTION OF VALUES AND THEIR IMPORTANCE FOR YOUNG PEOPLE AGED 14–15

Summary: The end of primary school is a very important moment in the life of a young person. Students of grade 8 are at a crucial moment in their development. Puberty is a period in which there are significant changes in the development of a young person. These changes take place in each of the spheres of human functioning. They intensively affect the relationships of teenagers with close people, friends and peers. This is the time when a young person's thinking becomes more reflective and analytical.

They have the ability to deny and question certain norms and principles, denying their validity, coming to their own conclusions, bringing their ideas, ideas and views into social life. Adolescents create patterns of behavior. In this often colloquially called the period of

“teenage rebellion”, one’s own individual value system is formed, which the teenager submits to the appropriate hierarchy.

The values chosen and adopted by the young generation are important for the future development of society. Topics related to human values are a timeless and universal theme, because values are present in the life of every person. They can take a variety of forms, for some people they are important and necessary, for others less important and superfluous. Values result from the individual experiences of a given person, which is why their formation as a result of the development of an individual is unique and inspiring. A particularly interesting aspect is the formation of values in young people struggling with a difficult period, which is puberty. It is common to hear quite often the words that “for young people only money and expensive, branded items count”, “for teenagers it is important to impress another person”, “young people in the era of modern amenities do not know what work is and are often guided by going to the so-called easy way”.

The accumulation of this type of opinion led to the conduct of research, the purpose of which was to verify the importance of values for students of grade 8. This work wants to illustrate what young people intend to follow in life. On the basis of the answers obtained, it can be inferred which values will be followed by the growing generation, on which responsible social roles will soon depend.

Key words: youth, value system, maturation, social changes, human development.